

Greg Steinmetz

# Najbohatší muž všetkých čias

absynt

Život a doba  
Jakoba Fuggera

**absynt**



Greg Steinmetz:  
Najbohatší muž všetkých čias  
Život a doba Jakoba Fuggera



Greg Steinmetz

# Najbohatší muž všetkých čias

Život a doba  
Jakoba Fuggera

Preložil Samuel Marec





Moji rodičia Art a Thea  
Steinmetzovci pochádzajú zo  
Švábska a rovnako ako Jakob  
Fugger poznajú hodnotu ťažkej  
práce i sporivosti. Táto kniha je  
venovaná práve im.



Copyright © 2015 by Greg Steinmetz

All rights reserved

Translation © Samuel Marec

Design & Layout © Pavlína S. Morháčová

ISBN 978-80-8203-256-0

Publikáciu z verejných zdrojov  
podporil Fond na podporu umenia

**u.** fond  
na podporu  
umenia

# Obsah

Úvod	11
Prvá kapitola: Vladárov dlh	21
Druhá kapitola: Partneri	49
Tretia kapitola: Traja bratia	71
Štvrtá kapitola: Útok na banky	99
Piata kapitola: Severné moria	111
Šiesta kapitola: Úžera	125
Siedma kapitola: Šestáky v pokladnici	151
Ôsma kapitola: Voľby	163
Deviata kapitola: Víťazstvo	187
Desiata kapitola: Vietor veštiaci slobodu	209
Jedenásta kapitola: Sedliaci	237
Dvanásta kapitola: Bubny stíchli	263
Epilóg	283
Poznámky a zdroje	301
Použitá literatúra	309



1545



**G**nad frid vnd freud in d  
gairt / wünschet hiez Hans Jacob Fugger  
vnd Weissenhozer / Formischer kaiserlicher  
Maiestaten .28. Rat. vnd fundator dieses f  
büchls / allen vnd jedern Eerliebenden / d  
Fuggereischen Nannern / mit geseyter fr  
gnust der Lerrn / Jehurd vnd Junn kün  
vnd verwardt sein / von herzherrn

**W**iewol es sich nicht vbel gezimret / Das j  
büch / auß das nicht allain allerlay einred /  
auch mit hailiger vnd haildischer Eerliche  
Historien approbieret wurde / wie dann au  
eingang jrer Buecher / sin gebrauch gehabt  
lange Vorred / gehieret hette / So hab ich doe  
die verstandigen vnd erfarnen / nicht alle  
selbs / sonder auch den eerlichen nich vnd f  
verborger / welche die aufreichtung der Ge  
schlecht Blutstammern / als für gut / erer  
probieren vnd erkennen / Junor güten bezi  
tragen / den Leser vnd besichtiger dieses Fugger  
mit vrien vmbstenden vnd vorwissenden  
Vorred nicht beladen / auch nichts anders /  
gehört / auß das kurtzest handlen wollen .

# Úvod



V jeden jarný deň v roku 1523 si dal Jakob Fugger, bankár z nemeckého Augsburgu, zavolať pisára a nadiktoval mu úradný list. Istý zákazník meškal so splátkou pôžičky. Po dlhých rokoch zhovievavosti stratil Fugger trpezlivosť.

Takéto listy písal neustále. Tento konkrétny z roku 1523 však bol predsa len výnimočný, pretože jeho adresátom nebol žiadny obchodník s kožušinami bojujúci o prežitie, ani dovozca korenia, ktorý sa zrazu ocitol vo finančnej tiesni; bol ním najmocnejší muž na svete, kráľ Karol V. Karolovi náležalo osemdesiatjeden titulov: cisár Svätej rímskej ríše a vládca Španielska; kráľ Neapola a Jeruzalema, burgundský vojvoda a vládol nad Áziou i Afrikou. Stál na čele najväčšej ríše od čias starovekého Ríma; jej územie sa tiahlo naprieč celou Európou a cez Atlantický oceán až do Peru a Mexika. Bola to prvá ríša v dejinách, nad ktorou nezapadalo slnko. Keď sa Karolovi na odpor postavil pápež, monarcha vyraboval Rím. Keď proti nemu bojovalo Francúzsko, zajal jeho kráľa. Ľud bol presvedčený, že Karol má božský pôvod. „Sám je zákonom a je nadradený všetkým ostatným zákonom,“ hlásal cisársky radca. „Jeho Veličenstvo je stelesnením Boha na Zemi.“

Jakob Fugger bol vnukom sedliaka a zároveň muža, ktorého mohol dať Karol za bezočivosť celkom jednoducho natiahnuť na škrepec. Muselo ho preto prekvapiť, že sa mu Fugger nielen prihovoral ako rovný rovnému, ale dokonca si ešte aj dovolil pripomenúť mu, komu vďačí za svoj úspech. „Je dobre známe, že bez mojej pomoci by Vaše Veličenstvo cisársku korunu možno vôbec nezískalo,“ napísal Fugger.



„Prikážte, aby peniaze, ktoré som Vám poukázal, boli uznané ako záväzok a spolu s úrokmi aj bezodkladne vyplatené.“

Ludia bohatnú vďaka tomu, že si všimnú nové príležitosti, objavia nové technológie alebo pri vyjednávaní porazia svojich oponentov. Fuggerovi sa to všetko podarilo, no okrem toho disponoval aj jednou výnimočnou vlastnosťou, vďaka ktorej sa posunul na ešte vyššiu úroveň. Ako ukazuje list adresovaný Karolovi V., nechýbala mu odvaha. V jednom zo vzácnych momentov sebareflexie Fugger povedal, že nemá problémy so spánkom, pretože každodenné starosti odkladá rovnako ako šaty, ktoré si vyzlieka. Fugger väčšinu svojich súčasníkov o desať centimetrov prevyšoval a na jeho najslávnejšom portréte, ktorého autorom je Albrecht Dürer, vidíme muža s pokojným a sebaistým pohľadom plným odhodlania. Vďaka tejto chladnokrvnosti a sebaistote dokázal nielen uzemniť vládcov a zničiť obrovské dlhy, ale okrem toho aj tvárou v tvár existenčnému ohrozeniu vyžarovať sebavedomie a žoviálnosť. Práve odvaha bola pri tom kľúčová, pretože obchodovanie nikdy nebolo nebezpečnejšie ako práve v 16. storočí. Podvodníkom vtedy totiž odrezávali ruky alebo im líca prepichovali horúcimi kutáčmi. Povaľáci hnili za svoje dlhy vo väzení. Pekárov, ktorých prichytili pri riedení chleba, čakalo verejné mučenie alebo ich za sprievodu nadávok rozzúreného davu vláčili po meste. Najhorší osud však čakal peňazomencov. Ako farári nezabudli svojim farníkom pripomenúť, peňazomenci – pretože práve tak cirkev nazývala úžerníkov – sa pražia v pekle. Aby to cirkev dokázala, otvorila hroby osôb podozrivých z úžery a ukazovala červy a chrobáky, ktoré sa krmili ich hnijúcim mäsom. Každý vedel, že úžerníci sú spojencami satana. Existoval azda nejaký lepší dôkaz toho, že telá patrili úžerníkom?

Vzhľadom na dôsledky, ktoré so sebou prinášalo každé zlyhanie, je teda obdivuhodné, že sa Fugger snažil vystúpiť až tak vysoko. Mohol sa predsa odobrať na dôchodok; mohol sa odsťahovať na vidiek a, rovnako ako niektorí jeho zákazníci, stráviť zvyšok života poľovaním na divú zver, obháňaním žien a organizovaním osláv, na ktorých pre zábavu hostí z obrovských tort vyskakovali trpaslíci. Niektorí jeho dediči urobili práve to. On však chcel vedieť, ako ďaleko sa mu podarí



zájsť, hoci tým riskoval stratu slobody i života. Mal dar všetko si racionalizovať a to mu zároveň prinášalo pokoj. Chápal, že ľudia ho považujú za „nekresťanského a neľudského“. Vedel, že jeho nepriatelia ho označujú za úžerníka a Žida a vyhlasujú o ňom, že je prekliaty. Proti týmto útokom však bojoval logikou. Pán predsa musel chcieť, aby zarábala peniaze – inak by ho neobdaril takou zručnosťou práve v tomto odvetví. „Mnohí ľudia sa ku mne správajú nepriateľsky,“ napísal Fugger. „Hovorí, že som bohatý. Som bohatý z Božej milosti a nikomu som neublížil.“

Keď Fugger povedal, že Karol by sa bez jeho pomoci nestal cisárom, ani trochu nepreháňal. Nezaplátil totiž len úplatky, vďaka ktorým ho korunovali, ale financoval zároveň aj Karolovho starého otca a okrem toho dostal jeho rod, Habsburgovcov, z periférie európskej politiky priamo do jej centra. Jakob Fugger navyše pútal pozornosť aj iným spôsobom. Podarilo sa mu obchodovanie dostať z úpadku, v ktorom sa ocitlo počas stredoveku, a to tak, že pápeža presvedčil, aby zrušil zákaz požičiavania peňazí. Prispel k záchrane slobodného podnikania tým, že financoval armádu, ktorá zvíťazila v nemeckej Sedliackej vojne; tá predstavovala prvú veľkú zrážku medzi komunizmom a kapitalizmom. Podarilo sa mu zlomiť hanzovú ligu, ktorá bola najmocnejšou európskou obchodnou organizáciou – teda až kým sa na scéne neobjavil on. Stál v pozadí pochybného systému financovania, ktorý istého Martina Luthera neúmyselne vyprovokoval k napísaniu 95 téz – teda dokumentu stojaceho na počiatku reformácie –, a tak dokázal na dve znepriatelené vierovyznania rozdeliť dokonca aj kresťanstvo. S najväčšou pravdepodobnosťou financoval Magalhãesovu plavbu okolo sveta. Z jeho svetskejších činov zas treba vyzdvihnúť to, že ako jeden z prvých obchodníkov na sever od Álp si viedol podvojné účtovníctvo a ako úplne prvému sa mu podarilo výsledky všetkých finančných operácií zhrnúť do jedinej uzávierky. Vďaka tomuto prelomovému kroku mal vždy okamžitý prehľad o tom, ako je na tom po finančnej stránke. Ako prvý vysielal do pobočiek svojej firmy audítorov, ktorí kontrolovali ich hospodárenie. A vďaka tomu, že založil prvú spravodajskú agentúru, mal zas informačnú

výhodu nielen v porovnaní s konkurenciou, ale aj so zákazníkmi; práve vďaka tomu si zároveň vyslúžil aj miesto v dejinách žurnalistiky. No a zo všetkých týchto dôvodov môžeme Jakoba Fuggera považovať za najvplyvnejšieho obchodníka všetkých čias.

Fugger zmenil históriu, pretože žil v dobe, keď mali peniaze prvýkrát možnosť rozhodovať o vojne a teda aj o politike. A on tie peniaze mal. Žil v paláci a vlastnil celú zbierku hradov. Po tom, čo si kúpil miesto medzi šľachtou, ovládol tiež také množstvo panstiev, že sa zapísal aj na mapu Európy. Vlastnil dych vyrážajúci šperk, ktorý neskôr zdobil krk kráľovnej Alžbety I. Keď v roku 1525 zomrel, jeho majetok tvoril zhruba dve percentá európskej hospodárskej produkcie; takýmto bohatstvom sa nemohol pochváliť ani John D. Rockefeller. Fugger bol prvým zdokumentovaným milionárom. V generácii, ktorá ho predchádzala, patrili medzi boháčov Mediciovci, ale aj v ich účtovných knihách sa nachádzali iba päťmiestne sumy – a to aj napriek tomu, že obchodovali s menami zhruba rovnakej hodnoty ako Fugger.

Fugger zbohatol na baníctve a bankovníctve, obchodoval však aj s textilom, korením, so šperkami a relikviami svätcov, medzi ktorými boli napríklad kosti martýrov alebo úlomky z kríža. Istý čas mal monopol na guaiacum, kôru istého brazílskeho stromu, ktorá mala údajne schopnosť liečiť syfilis. Razil pápežské mince a financoval prvý regiment Švajčiarskej gardy. Aj iní sa snažili hrať rovnakú hru ako on; platí to najmä o jeho augsburskom susedovi Ambrosovi Hochstetterovi. Fugger nikdy nebol bohatší ani solventnejší ako v čase svojho skonu – Hochstetter, ktorý bol pionierom bankovníctva pre masy občajných ľudí, naopak skrachoval a zomrel vo väzení.

Fugger svoju kariéru začal ako plebejec, teda na najnižšej priečke európskeho kastového systému. Ak sa zabudol pokloniť pred barónom alebo ustúpiť na preplnenej ulici rytierovi, riskoval úder mečom. Chudobné korene však preňho nepredstavovali prekážku; všetci obchodníci boli plebeci a Fuggerovci mali dostatok peňazí na to, aby si mohli dovoliť svojim potomkom kúpiť všetky výhody. Darilo sa im najmä v obchode s textilom a záznamy ukazujú, že patrili medzi najväčších platcov daní v Augsburgu. Jakob Fugger však napriek tomu

čelil mnohým výzvam. Keď mal desať rokov, zomrel mu otec. Nebyť silnej a vynaliezavej matky, možno by to nikdy nikam nedotiahol. Jeho ďalším hendikepom bolo miesto v poradí súrodencov. Bol posledným zo siedmich synov, a tak mal skončiť skôr v kláštore než pri obchodovaní. Ako všetci ostatní, aj on mal negatívne povahové črty. Bol tvrdohlavý, sebecký, lstivý a niekedy krutý. Rodinu istého vysokopostaveného dôstojníka po jeho smrti presťahoval do chudobinca a odmietol jej odpustiť pôžičku aj napriek tomu, že nebohý bol jeho blízkym spolupracovníkom. Ale aspoň jednu z týchto chýb – sklon k zveličovaniu vlastných úspechov – dokázal pretaviť na výhodu. Chválenkárstvom si totiž zároveň robil reklamu: keď sa návštevníci pohrebnej kaplnky dozvedeli, koľko za ňu zaplatil alebo koľko peňazí dokázal zhromaždiť na poskytnutie pôžičky, vnímali to ako dôkaz jeho schopnosti urobiť pre svojich klientov viac než iní bankári.

Negatívnou stránkou slávy bola nevôľa protivníkov. Fuggera nepriatelia prenasledovali počas veľkej väčšiny aktívneho života a jeho kariéra najviac pripomína videohru. Protivníci naňho útočili priamo aj skryto zároveň a čím väčšie boli jeho bohatstvo a moc, tým zložitejšie výzvy pred neho stavali. Luther vyhlásil, že to „Fuggerovcom dá vyžrať“, a zo všetkých síl sa snažil o to, aby celá rodina zbankrotovala. Ulrich von Hutten, rytier, ktorý bol zároveň najslávnejším nemeckým spisovateľom tých čias, ho chcel zabiť. Fugger však každý útok prežil a po každom z nich bol bohatší a mocnejší.

Prinášal úspech Fuggerovi pocit šťastia? Zrejme nie, aspoň nie v tradičnom zmysle tohto slova. Mal len málo priateľov a aj tí boli prakticky výlučne jeho obchodnými partnermi. Jediné dieťa splodil mimo manželského zväzku. Synovci, ktorým svoju ríšu odovzdal, ho sklamali. Keď ležal na smrteľnej posteli a spoločnosť mu robilo len platené služobníctvo, jeho manželka trávila čas s milencom. Podľa svojich vlastných kritérií však uspel. Jeho cieľom totiž nebolo pohodlie a nebolo ním ani šťastie. Až do konca ním bolo hromadenie peňazí. Pred smrťou si napísal vlastný epitaf, v ktorom to o sebe aj vyhlásil. Z onoho epitafu priam kričala neskrývaná samochvála, ktorá by o generáciu skôr, predtým ako sa Nemeckom prehnala renesančná

filozofia individualizmu, neprichádzala do úvahy. V tých časoch by bol aj autoportrét – teda umelecká forma, ktorú počas Fuggerovho života vytvoril Albrecht Dürer – považovaný za nemiestny prejav egoizmu v príkrom rozpore so zaužívanými spoločenskými normami.

*BOHU, VŠEMOCNÉMU A DOBROTIVÉMU! Jakob Fugger  
z Augsburgu, ozdoba svojej triedy a krajiny, rišsky radca pod  
Maximiliánom I. a Karolom V., s nikým neporovnateľný v získavaní  
nesmierneho majetku, v osvietenosti, čistote života a veľkosti ducha,  
tak ako bol s nikým neporovnateľný počas života, tak ani po smrti  
nebude patriť medzi obyčajných smrteľníkov.*

Dnes je Jakob Fugger omnoho známejší vďaka svojej filantropii, v rámci ktorej vyčnieva výstavba obytných domov Fuggerei v Augsburgu; málokto si ho pamätá preto, že bol „s nikým neporovnateľný v získavaní nesmierneho majetku“. Fuggerei je v prevádzke ešte aj dnes a každý rok pritiahne tisícky zahraničných turistov – a to všetko vďaka investícii, ktorú veľký podnikateľ urobil pred päťsto rokmi. Fuggerov odkaz je však ešte trvalejší. Jeho skutky zmenili históriu viac než činy väčšiny vládcov, revolucionárov, prorokov i básnikov; jeho spôsoby zas vyšliapali cestu pre päťsto rokov kapitalizmu. Jakoba Fuggera možno ľahko vnímať ako modernú postavu. Vo svojom jadre bol agresívnym obchodníkom, ktorého cieľom bolo nadobudnutie čo najväčšieho majetku a na splnenie tohto cieľa bol ochotný použiť akékoľvek prostriedky. Vždy sa hnal za tými najväčšími príležitosťami. Vtierať sa do priazne politikom. Peniaze používal na prepisovanie pravidiel vo svoj prospech. Obklopoval sa právnikmi a účtovníkmi. Zhromažďoval informácie. Miliardári, ktorí majú podobne vyvinuté inštinkty ako kedysi Fugger, dnes zaplňajú titulné stránky ekonomických periodík; cestu im však vyšliapal práve on. To on bol tým prvým moderným obchodníkom, pretože práve on zhromažďoval bohatstvo čisto len pre zhromažďovanie bohatstva a bez známok strachu z Božieho trestu. Ak chceme pochopiť súčasný finančný systém a to, ako sme sa k nemu dopracovali, stojí za to pochopiť Jakoba Fuggera.